

ISSN 2181-922X

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN

LANGUAGE & CULTURE

O'ZBEKISTON

2024 Vol. 3

tsuull.uz
uzlc.tsuull.uz

ISSN 2181-922X

O'ZBEKISTON:

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN:

LANGUAGE AND CULTURE

2024 Vol. 3

tsuull.uz

uzlc.tsuull.uz

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir: Shuhrat Sirojiddinov

Bosh muharrir o‘rinbosari: Nodir Jo‘raqo‘ziyev

Mas‘ul kotib: Ozoda Tojiboyeva

Tahrir kengashi

Hamidulla Dadaboyev, Mustafo Bafoyev, Samixon Ashirboyev, Shodmon Vohidov (Tojikiston), Qozoqboy Yo‘ldoshev, Farxod Maqsudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ūlvi (Ozarbayjon), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jo‘raqulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odinaxon Jamoldinova, Ziyoda Teshaboyeva.

Tahrir hay‘ati

Nazef Shahrani (AQSH)	Abdulaziz Mansur (O‘zbekiston)
Elizabetta Ragagnin (Italiya)	Timur Xo‘jao‘g‘li (AQSH)
Ahmadali Asqarov (O‘zbekiston)	Tanju Seyhan (Turkiya)
Isa Habibbeyli (Ozarbayjon)	Xisao Komatsu (Yaponiya)
Akmal Nur (O‘zbekiston)	Alizoda Saidumar (Tojikiston)
Akrom Habibullayev (AQSH)	Nikolas Kantovas (Buyuk Britaniya)
Bahtiyar Aslan (Turkiya)	Akmal Saidov (O‘zbekiston)
Emek Ūşenmez (Turkiya)	Mark Toutant (Fransiya)

“O‘zbekiston: til va madaniyat” jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san‘at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o‘rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnal bir yilda to‘rt marta chop etiladi.

Jurnalning maqsadi – ko‘rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g‘oyalarga boy, o‘z konsepsiyasiga ega bo‘lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o‘zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e‘lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e‘lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti.

O‘zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko‘chasi, 103.

Email: uzlangcult@gmail.com

Website: www.uzlc.tsuull.uz

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

Editor-in-Chief: Shuhrat Sirojiddinov

Deputy Editor in Chief: Nodir Jurakuziev

Executive secretary: Ozoda Tajibaeva

Editorial board

Hamidulla Dadaboev, Mustafo Bafoev, Samikhan Ashirboev, Shodmon Vohidov (Tajikistan), Qozoqboy Yuldashev, Farhad Maksudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ülvi (Azerbaijan), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jurakulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odinakhan Jamoldinova, Ziyoda Teshabaeva.

Editorial Committee

Nazif Shahrani (USA)	Abdulaziz Mansur (Uzbekistan)
Elisabetta Ragagnin (Italy)	Timur Kozhaoglu (USA)
Ahmadali Asqarov (Uzbekistan)	Tanju Seyhan (Turkey)
Isa Habibbeyli (Azerbaijan)	Hisao Komatsu (Japan)
Akmal Nur (Uzbekistan)	Alizoda Saidumar (Tajikistan)
Akrom Habibullaev (USA)	Nicholas Kontovas (Great Britain)
Bahtiyar Aslan (Turkey)	Akmal Saidov (Uzbekistan)
Emek Üşenmez (Turkey)	Marc Toutant (France)

“Uzbekistan: Language and Culture” is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The journal is published four times a year.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results.

The authors' ideas may differ from those of the editors'.

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

Email: uzlangcult@gmail.com

Website: www.uzlc.tsuull.uz

MUNDARIJA

Lingvistika

Manzura Abjalova

O'zbek tilidagi mantlarni avtomatik morfologik tahlil qilishda
lemmatizatsiya va stemming jarayoni.....6

Ləman Həsənova

Azərbaycan dilində alınma turizm terminləri və onların Nizama
salınma prosesi.....22

Adabiyotshunoslik

Hulkar Aliqulova

O'zbek va qozoq yor-yorlarining boshqa to'y qo'shiqlari bilan
munosabati36

Aygul Chobanova

Zalimxon Yoqub she'rida qofiya, ritm va intonatsiya boyligi.....55

Atilla Süleymanlı

“Özbəkistanım” – Tarix, Mədəniyyət və
Milli Kimliyin Poeziyada Əksi.....68

Fan. Ta'lim. Metodika

Мадина Назарова

Использование искусственного интеллекта в образовании:
преимущества, недостатки и перспективы.....80

Tarix. Manbashunoslik

Shamsiddin Kamoliddin

Somoniylarning boshqaruv tizimida turklar.....100

Sema Dülğar, Şeyda Naciye Ötegen Cuma

Bir Derviş ve Bir Seyyahın Kesişim Noktası: Seyahat
(Sarı Saltuk ve İbn Batuta Özeline).....118

CONTENT

Linguistics

Manzura Abjalova

Lemmatization and stemming processes in automatic morphological analysis of Uzbek texts.....6

Laman Hasanova

The Borrowed Tourism Terms in Azerbaijan Language and their Regulation Process.....22

Literature

Hulkar Alikulova

The Relationship of Uzbek and Kazakh Yor-Yor Songs to Other Wedding Songs.....36

Aygul Chobanova

Richness of Rhyme, Rhythm and Intonation in Zalimkhan Yagub's Poem.....55

Atila Suleymanli

"My Uzbekistan": Reflection of History, Culture and National Identity in Poetry.....68

Science. Education. Methodology

Madina Nazarova

The usage of Artificial Intelligence in Education: Advantages, Disadvantages and Prospects.....80

History. Source studies

Shamsiddin Kamoliddin

Turks in the Samanid's Administration.....100

Sema Dulgar, Sheyda Naciye Otegen Cuma

The Intersection of a Dervish and a Traveler: Travel (Specially on Sari Saltuk and Ibn Battuta).....118

Bir Derviş ve Bir Seyyahın Kesişim Noktası: Seyahat (Sarı Saltuk ve İbn Batuta Özelinde)

Sema Dülğar¹
Şeyda Naciye Ötegen Cuma²

Özet

13. yüzyılda yaşamış bir derviş Sarı Saltuk ile 14. yüzyılda yaşamış seyyah İbn Batuta birbirine yakın yüzyıllarda hayata gelmişlerdir. İkisinin ortak özelliklerinden bir diğeri ise yaşamlarının konforundan uzaklaşmaya cesaret ederek hem kendilerine hem de gelecek nesillere kalacak derin hatıralar bırakmalarındır. Bu hatıraların oluşturduğu her bir eser müceddidinden etkiler barındırmaktadır. Seyahatname tarzındaki ürünlerde ise müellifin her bir adımda kararlarının farklı sonuçlar doğurabilecek potansiyelde olması, söz konusu eserleri daha eşsiz ve özgün kılmaktadır. Bu bağlamda çalışmaya konu olan iki seyyahın biri Arap coğrafyasında dünyaya gelmiş ve neredeyse doğudan batıya pek çok yere ulaşmış İbn Batuta'dır. Bir diğeri ise Anadolu'da dünyaya gelen ama bıraktığı izlerle bu coğrafyayı aşan, kerametlere mazhar olduğu aktarılan, cengaverliğinin yanısıra ilmî derinliğiyle de bilinen Sarı Saltuk'tur. Bu çalışmada zikredilen iki şahsiyet farklı coğrafya ve ilmî birikimleriyle yola çıkan seyyahlar olarak ele alınmış, hayatlarında ve eserlerinde yer alan farklı ve paralel noktalar üzerinde durulmak istenmiştir. Makale kaynak tarama yöntemiyle ilerlemiştir. İbn Batuta'nın seyahatlerinin en açık şekilde görülebilmesini, Sarı Saltuk'un izlerinin coğrafyalar üzerindeki etkisinin gözlemlenebilmesini detaylı sağlayan iki eser *Seyahatnâme* ve *Saltuk-nâme* üzerinde analiz yapılmıştır. Çalışmanın neticesinde Sarı Saltuk ve İbn Batuta'nın farklı yöntem ve tarzları bulunmasına rağmen benzer coğrafyalarda halk tarafından tanınıp izdüşümlerine sebep oldukları sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Sarı Saltuk, İbn Batuta, Seyahatnâme,*

¹ *Sema Dülğar* – Sakarya Üniversitesi Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti bölümü Yüksek Lisans Mezunlu, Eskişehir, Türkiye.

E-posta: semadlgr@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4131-3834

² *Şeyda Naciye Ötegen Cuma* – Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mezunlu, Gaziantep, Türkiye.

E-posta: naciye3334@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9229-5026

Alıntı için: Sema Dülğar, Şeyda Naciye Ötegen Cuma. 2024. "Bir Derviş ve Bir Seyyahın Kesişim Noktası: Seyahat (Sarı Saltuk ve İbn Batuta Özelinde)". *Özbekistan: Dil ve Kültür* 3: 118 – 129.

Giriş

Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen ve kaynaklarda “Sarı Saltuk”, “Şeyh Saltuk”, “Saltuk et-Türkî” gibi isimlendirmeler ile anılan Sarı Saltuk’un, *Saltuk-nâme*’ye göre asıl ismi Hızır’dır. Nesli Seyyid Battal Gazi’ye dayanmaktadır. Yürekli ve cesur bir kimse olan Sarı Saltuk’un bu hâli cedit Battal Gazi’ye rüyasında muştulanmış, onun pek çok kişiyi Müslüman edeceği belirtilmiştir [Ebu’l-Hayr-ı Rûmi 2013, 21].

Sarı Saltuk hakkındaki en eski kaynak İbnu’s Serrâc’ın *Tuffâhu’l-Ervâh ve Miftâhu’l-İrbâh* isimli eseridir. Bu eserin 1315 yılında tamamlandığı ve Sarı Saltuk’un ölümüyle arasında yalnızca on sekiz yıl olduğu müellif tarafından belirtilmiştir [es-Serrâc 2005, 326]. Böylece *Tuffâhu’l-Ervâh* onun çağına en yakın kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca İbnu’s Serrâc, Sarı Saltuk’un gençliğinde onunla görüşüp nasihatlerde bulunduğu bahsetmiştir [es-Serrâc 2005, 325]. Bu minvalde İbnu’s-Serrâc Sarı Saltuk ile bizzat görüşmüş bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserde “Saltuk et-Türkî” olarak isimlendirilen, evliyanın büyüklerinden ve tarikat önderlerinden biri olarak zikredilen Sarı Saltuk’un Mahmud Hayranî’ye (ö. 667/1269) intisâp ederek yoldaşı olduğu zikredilmiştir. Böylece bir rifaî dervişi olduğu âşikar olmuştur. Açık buhranları ve muazzam halleriyle her zaman geçerli kerametleri olduğunu belirten İbnu’s-Serrâc, bunlardan bazılarını eserinde zikretmiştir. Onun eserinde hayatı hakkında öğrendiğimiz bir başka husus Sarı Saltuk’un âlim oluşudur. Öyle ki müellif, İbn-i Teymiye (ö. 728/1328) ile Sarı Saltuk’un sarışınlık ve ilme hizmet bakımından benzer olduklarını zikretmektedir [Serrâc 2005, 324].

Sarı Saltuk’un hayat hikayesi hakkında kilit noktalardan biri de onun Dobruca’ya göç eden Türkmenlere önderlik etmesidir. Yazıcızâde Âli ve İbni Bibi tarafından kaleme alınan *Selçuk-nâme*’lerde ve Seyyid Lokman’ın (ö. 1010/1601’den sonra) *Oğuz-nâme*’sinden bilgi alabildiğimiz bu göç hareketiyle yaklaşık on ila on iki bin Türkmen Dobruca’ya gitmiş ve Altınordu Hanlığı’na karşı tampon bölge oluşturulmak istenmiştir [Söyler 2022, 11]. Sarı Saltuk lider rolüyle gittiği bu topraklarda İslamiyet’in yayılmasına vesile olmuştur.

Evliya Çelebi (ö. 1095/1684), *Seyâhatnâmesi*’nde onun asıl isminin “Muhammed Buharî” olduğunu zikrederken “Bey”

olarak kisvelendirir. Ona göre Sarı Saltuk, Allah yolunda savaşıyan bir mücahid, [Çelebi 2005, c.5, 173] menba'ı esrâr, merci'i ebrâr, âmil-i siddîk, âlim-i tahkîktir. Gelibolulu Muhammediyye sâhibi Yazıcıoğlu'nun bir risâlesinde Saltık Bay Sultân'ı tavsîf eylediği ve Kenan Paşa'nın da bu hususta bir kitabı olduğunu da Evliya Çelebi'nin bu eserinden öğrenmekteyiz [Çelebi 2005, 3, 200].

Sarı Saltuk, Münecimbaşı Ahmed Dede (ö. 113/1702) *Camiü'd Düvel*'de Sarı Saltuk'tan Seyyid Mahmud Hayranî dervişi olan bir çoban olarak bahsetmektedir. İleridemüridi olacak Barak Baba'yı emri altında olduğu patrikten isteyerek yetiştirmiş, İzzettin Keykavus'un(ö. 616/1220) maiyetiyle birlikte Kırım'a, ardından da sultanın izniyle Dobruca'ya gidip cenk etmiştir [Gölpınarlı 1997, 27]. Velâyetnâme'de ise Sarı Saltuk yine çobanlık yaparken zikredilmekte, Hacı Bektâş-ı Velî (ö. 669/1271) ile koyun güttüğü sırada karşılaştığı ve Hacı Bektâş-ı Velî tarafından beline tahta kılıç, eline ok ve yay kuşatılarak Anadolu'ya gitmekle görevlendirildiği anlatılmaktadır [Bektaş-ı Veli 2002, 251].

Yakın zamanda Muhammed Tayyip Okıç, Ebu Suud Efendi'nin Sarı Saltuk hakkındaki bir fetva suretini tespit ederek yayınlamıştır. Bu nüsha Kanuni Sultan Süleyman'ın 1518'de Boğdan seferine giderken Sarı Saltuk'un türbesini ziyaret ettikten sonra hakkında duyduğu efsanelerin ne kadar doğru olup olmadığını Ebu Suud Efendi'ye (ö. 982/1574) sorduğu onun da kendisine "Riyazed ile kadid olmuş keşiştir." dediği bir kaydı içermektedir [Okıç 2017, 20-21]. Sarı Saltuk yetmiş yaşında hicri 679'da vefat etmiştir [Serrâc 2005, 326].

Sarı Saltuk'un aksine doğum tarihini net olarak tespit edebildiğimiz Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed el-Levâtî et-Tancî (ö. 770/1368-69), bilinen adıyla İbn Batuta, meşhur bir seyyah ve tarihçidir. Fas'ta yer alan Tanca şehrinde doğup büyümüştür. [ez-Ziriklî 2002, 6/235] Eserlerde kendisinden hoca, fakih, güvenilir ve sika şeklinde bahsedilmektedir [Berteli 1981, 105]. İbn Batuta'nın yaşadığı bölgeye nazaran kendisinin Maliki bir sünni olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber Fas bölge halkının dinî ilimlere verdiği ehemmiyet ve bölgede çokça hafız bulunmasından hareketle İbn Batuta'nın da bu konularda bilgili olduğu varsayılmaktadır [Şehitoğlu 2021, 58-64] Seyyah, 725/1324 senesinde Tanca'dan ayrılarak yolculuğuna başlamıştır [ez-Ziriklî 2002, 6/235].

Tabakât kitaplarında İbn Batuta'nın aldığı eğitimlerden veya hocalarından detaylı bir şekilde bahsedilmemektedir. Gezdiği yerlerde bilgisinden dolayı kendisine kadılık ve hocalık vazifeleri

verilmiştir [Aykut 1999, 19/361-368]. Seyyahın kadılık görevini ifa etmesi ve eserinde başından geçen kimi meselelere dayanılarak kendisinin dinî hassasiyeti ve bilgilerinin derin olduğu bilinmektedir [Keçiş & Öztürk 2021, 6/72, 73].

Yaptığı yolculuklarla İbn Batuta'nın yeryüzünü boydan boya gezdiği tasvir edilmektedir [Berteli 1981, 105]. Sarı Saltuk gibi gezdiği coğrafyalarda farklı isimlerle anılan İbn Batuta, doğu vilayetlerinde Şemsüddîn adıyla bilinmektedir, gerçekleştirdiği gezilerle Arap ve Acem ülkelerinde tanınmaktadır [Berteli 1981, 105]. Seyahatlerinin yanı sıra *Seyahatnâme* adlı eseri ile tanınan İbn Batuta, 1368 miladi yılında 76 yaşında Fas'ta vefat etmiştir [Mecmu'atü'n min'el-müellifin 2013, 6/441].

İki Farklı Coğrafya, İki Farklı Meşrepte “Yolcu”luk

İbn Batuta, gezdiği bölgelerde en uzak mesafelere değin ulaşması gittiği vilayetlerde kadılık ve benzeri görevlerde yer alarak kalıcı izler bırakması ve en önemlisi söz konusu tecrübelerini yazıya aktarması nedeniyle kıymetli bir tarihçi ve yazardır. Yolculuğu 725/1324 yılında hac vazifesini yerine getirmek gayesiyle yola çıkmasıyla başlamıştır. Seyyahın tespit edildiği kadarıyla memleketinden ilk ayrılışı bu yolculuğuyla olmuştur. Mekke'nin ardından kıymetine binaen ikinci durağı Medine olmuştur. Yolculukları sırasında üç kez Mekke'yi ziyaret etmiştir. Günümüzde Moritanya ve Senegal bölgesine denk gelen Tekrur, Fas, Mısır, Şam, Irak, Türkistan, Hicaz, Yemen, Hindistan ve Çin bölgelerine seyahat etmiştir [Berteli 1981, 105].

Ziriklî'nin aktardığına göre; Fas, Mısır, Şam, Hicaz, Irak, İran(Fâris), Yemen, Bahreyn, Türkistan, Mâverâünnehir, Hindistan, Çin, Tatar ve Orta Afrika bölgelerini dolaşmıştır [ez-Ziriklî 2002, 6/235-236]. *Mevsûatü't-târîhiyye* isimli eserde; Fas, Mısır, Mekke, Irak, İran, Anadolu, Hicaz, Mekke, Yemen, Arap Yarımadası, Mısır, Şam, Konstantin, Mekke ve son olarak Fas ilk yolculuğunda yer alan bölgeler olarak zikredilmektedir. Sonrasında Endülüs ve Gırnata ikinci, Afrika ise üçüncü ve son gezisini oluşturmaktadır [Mecmu'atü'n min'el-müellifin 2013, 6/441]. Verilen bu yol haritası daha detaylı görünmektedir. Seyyahın kendi seyahatnâmesi incelendiğinde adı geçen vilayetlerle beraber başka pek çok ülke ve şehre gittiği görülmektedir.

İbn Batuta, gerçekleştirdiği seyahatlerle çok farklı kültürlere tanıklık etmiş ve birbirinden uzak bölgeleri ziyaret etmiştir. Seyyah yaşadığı on dördüncü yüzyılda bulunan ulaşım imkanlarına

bakılırsa kıymete haiz bir gayret ortaya koymuştur. Eserinde yalnızca kral veya meliklerle görüşmemiş, halkın arasına karışmış ve yerel yaşantılara vakıf olmuştur. Örneğin seyyah, Hint adalarında hükümdarlarla vakit geçirip hediyeler alırken Çin’de halkın arasına karışmış alışveriş yapmış ve yerel yaşama dair birinci elden bilgiler aktarmıştır [İbn Batuta YKY 878–880, 895]. Gittiği beldelerde şehir merkezlerine bağlı kalmamış küçük vilayetleri de dolaşmıştır. Günümüz açısından bakıldığında yapılan bu seyahatler geniş bir veri ağını oluşturmaktadır. Bu açıdan hem 14. Yüzyılda hem de günümüzde İbn Batuta’nın elde ettiği bilgiler değerlidir.

İbnu’s-Serrâc’ın işaret ettiği ve Sarı Saltuk’un konduğunu söylediği Kıpçakça “Şakçı” denilen belde, İbn Batuta’nın *Seyahatnâme*si ile Sarı Saltuk’un kesişim noktalarından birini ifade eder [Serrâc 2005, 325]. Öyle ki İbn Batuta “Baba Saltuk” denilen bu bölgeye geldiğinde oradaki Türk halkının Sarı Saltuk’a olan tazim ve hürmetlerini anlatmıştır. Beldenin onun gittiği süreçte “Baba Saltuk” ismiyle anılması etkisini de âşikare eden kayıtlardan olmuştur [Batuta 2021, 331].

Sarı Saltuk da İbni Batuta gibi birçok yere seyahat etmiştir. Ahmet Yaşar Ocak, *Saltûk-nâme*’de geçen coğrafi mekânları ikiye ayırarak bir tasnif oluşturmuştur. Bunlardan ilki Amasya doğrultusundaki çizginin batısında kalan Anadolu topraklarıdır. Trakya, Romanya, Kuzey ve Doğu Karadeniz sahillerini içine alan sahayı kapsar. İkinci tasnifi ise Portekiz, İspanya, Almanya, Lehistan, Afganistan, Hindistan, Çin ile Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Habeşistan ve Arabistan’ı içine alan sahadır. [Ocak 2022, 28–29] *Saltuk-nâme*’de Sarı Saltuk’un İstanbul, Bursa, Edirne, Aydın, Akşehir, Karahisar, Osmaniçik, Kırşehir, Kayseri, Karaman, Konya, Sivas, Kastamonu, Sinop, Malatya, Amasya, Kırım, Kefe, İran, Bağdad, Haleb, Şam, Kudüs, Mekke, Medine, Cidde, Yemen, Umman, Tunus, Habeş gibi Batuta ile de kesişen birçok şehre gittiği zikredilmektedir.

Bir Derviş ve Bir Seyyahın Zaviyesinden “Seyahat” Kavramı

İbn Batuta’nın *Seyahatnâme*’si, *Tuhfetü’n-nuzzâr fî Garâibi’l-emsâr* ve *Acâibi’l-esfâr* isimleriyle de bilinmektedir. Arapça seyahat anlamına gelen *er-Rihle* şeklinde de kullanılır. Eser İbn Batuta’nın yirmi sekiz yıl süren seyahatlerini konu almaktadır. Seyyahın yaşadığı yüzyıla bağlı olarak eser yazıldığı zamanla beraber geleceğe dair de fikirler sunmaktadır. *Seyahatnâme*, yazıldığı yıllardan beri ilgi görmüş ve güncelliğini korumuştur. Eser incelemelerinde kimi

araştırmacılar kitabı seyahat yazısının yanı sıra İbn Batuta'nın otobiyografisi olarak da tanıtılmaktadır. *Seyahatnâme*, müellifinin zihin dünyası, eğitimi ve vizyonu hakkında bizlere detaylı bilgiler sunmaktadır [Şehitoğlu 2021, 58–64].

Arapça, Osmanlı Türkçesi ve günümüz Türkçesiyle toplamda üç farklı nüshasına çalışma sırasında ulaşılmıştır. Ancak hem Müslümanların arasında hem de Avrupa'da eser çokça ilgi görmüş ve eserin üzerine çalışmalar yapılmıştır. Yapı Kredi Yayınlarının Türkçe basılan *İbn Battûta Seyahatnâmesi* Sait Aykut tarafından çevrilmiştir. Kitapta seyahatnâmeye geçmeden İbn Batuta, onun hayatı, yaşadığı dönem ve seyahatnâme hakkında bir takım bilgilere yer verilmiş ve seyyahın isminde iki “t” kullanımı tercih edilmiştir. Ardından, Allah'a hamd ve sena içeren bir giriş, Tanca, İskenderiye, Kahire yolu, Mısır, Kahire'den çıkış, Gazze, Kudüs, Hama'ya seyahat, Hama, Halep, Dimeşk, Medine, Mekke, Basra, Irak, Kufe, Bağdat, Musul, Diyarbakır, Bağdat, Mekke, Yemen, Afrika, Yemen, Uman, Hürmüz, İran, Hicaz, Anadolu, Deşt-i Kıpçak, Konstantiniyye, Mâverâünnehir, Horasan, Türkistan, Afganistan ve Kabil ile toplam otuz yedi bölüm şeklinde birinci cilt tamamlanmaktadır. İkinci ciltte ise Sint ve Hindistan, Seylan, Ma'ber, Maldiv adaları, Bengal, Çin, Fas, Endülüs, Afrika ve son olarak Fas'a dönüşü ile beraber iki ciltte toplamda altmış bölüm yer almaktadır [İbn Batuta YKY, 403–405].

Oldukça geniş bir coğrafyayı gezen seyyah hassaten giriş kısmında yer verdiği bilgilerden hareketle hangi niyetle yolculuğa çıktığını açıklamıştır. “O nihayet seyahat esasını bu ulu payitahta bıraktı; zira buranın kayıtsız şartsız vericilik meziyetine sahip olduğunu biliyordu. Tüm doğu ülkelerini katedip bu devletin dolunay gibi ışığı batıya yöneldi ve burayı bütün memleketlerden üstün görerek altının toprakla kıyaslanamayacağını anladı; diğer ülke ve halkları uzun uzun araştırdı, Hakk'a güvenen seçkin cemaate katılma arzusuyla yandıktan sonra bu karara vardı... Gezileri sırasında gördüğü şehirleri, belleğine kaydettiği az bulunur hikayeleri yazsın; karşılaştığı ülke hükümdarlarından, erdemli bilginlerden, yüce ermişlerden bahsetsin diye buyruk çıkınca ulu makamdan; kulaklara ve gözlere şenlik veren, gönülleri eğlendiren, üzerinde duruldukça sürprizler doğuran, açığa çıkması yarar getiren her şeyi kağıda döktü.”

Fakat genel itibarıyla bakıldığında Sarı Saltuk ile İbn Batuta'nın seyahat gayeleri farklı olmuştur. İbn Batuta, aldığı vazife gereği zahiri bir yolcuğa çıkmış iken Sarı Saltuk hem zahiri hem de batini bir yolcuğa i'lâ-yi kelimetullâhı yaymak ve seyrini

tamamlamak için çıkmıştır. Bu minvalde nasip aldığı bir silsile vardır ki bu Ahmed er-Rifaî'den Yûnus Emre'ye kadar gitmektedir. *Saltuk-nâme*'de Sarı Saltuk'un Mahmud Hayranî'ye intisap ettiği, aynı tarîkten (Rifaî) gelen Taptuk Emre'yi huzuruna giderek ziyaret ettiği zikredilmektedir [Saltuk-nâme 2013 /359]. Barak Baba'nın da Sarı Saltuk müridi olduğu *Saltûk-nâme*'de zikredilmektedir. Bu husus *Şerh-i Kelimât-ı Barak Baba* isimli eserde de "Heyhatâ heyhût, Saltuk Ata, Miskin Barak" sözleri ile geçmektedir [Gölpınarlı 1992, 265]. Yûnus Emre'nin Sarı Saltuk'a uzanan bağı ise *Divan'ında* "Yûnus'a Taptug'u Saltug-ı Barak'dandır nasîb/ Çün gönülden çûş kıldı ben niçe pinhân olam" beyitleri ile kendisini göstermektedir [Tatçı 2021, 82].

Bu minvalde İbn Batuta'nın *Seyâhatnâmesi*'nin yanı sıra *Saltuk-nâme*'de ağırlıklı olan seyahatlerindeki keramet motifleridir. Sarı Saltuk'un hakkında kaleme alınmış, onun yaktığı çerâğın halk nezdindeki rolünü bize gösteren bu eser Sultan Cem tarafından Ebu'l-Hayr-ı Rûmî'ye derletilmiştir. Fatih Sultan Mehmed, Uzun Hasan ile 1473'te gerçekleştirdiği Otukbeli Savaşı'na giderken oğlu Cem'i görevlendirmiştir. Vazifesi gereği yolu Dobruca'daki Sarı Saltuk iklimine düşmüştür. Balkan coğrafyasında Sarı Saltuk hakkında dinlediği hikayelerden çok etkilenen Şehzade Cem, bunların derlenmesini Ebu'l-Hayr-ı Rûmî'den istemiş ve 1480'li yıllarda meşhur eser yazılmıştır. *Saltuk-nâme*'nin nüshasını ilk inceleyen ve çalışmaları ile dikkat çeken ise Abdülbaki Gölpınarlı olmuştur [İz 1974, 4].

Anadolu İkliminin Mayası Ahilik

Sarı Saltuk'un *Saltuk-nâme*'si, yazıldığı tarihlerde etkili olduğu coğrafyalarda insanların hatıralarındaki izini aktarması bakımından da oldukça dikkate değerdir. Öyle ki onun seyahatleri esnasında bıraktığı izlerin derinliği konusundaki özeliğini Anadolu hatıraları üzerinden okumak mümkündür. *Saltuk-nâme*'de Moğol zulmü öncesi, zulüm sırasında ve sonrasında halka yeniden maddi ve manevi kuvvet kazanabileceği iklim için gayret göstermiş Mevlânâ, Mahmud Hayranî, Ahmed Fakih(ö. [?]), Taptuk Emre, Karaca Ahmed (1371-1389) gibi şahsiyetlerden bahsedilmektedir. Sarı Saltuk'un onlarla görüşmesi sırasındaki motifler ve bağlar zikredilen şahsiyetlerin hayatları hakkında yazılacaklar için de oldukça değerlidir. Ayrıca Gıyaseddin Keykavus, Sultân Alaeddin, Saruhan, Umurbey, Menteşe, Karaman, Ertuğrul, Osman Gazi ve Orhan Bey'in de ismi ve hatıraları *Saltuk-nâme*'de zikredilmektedir.

Bu minvalde *Saltuk-nâme*'yi incelediğimizde Sarı Saltuk'un bu iklim içindeki ilk hatırası Hacı Bektâş-ı Velî hakkındadır. Hızır Aleyhisselam ile görüşen Sarı Saltuk, yaşadığı hâlden kendine gelince Sultân'dan izin alıp Sivas'a gitmiş orada da Horasan'dan gelen ve dervişleriyle şehir içinde gezen Hacı Bektaş-ı Velî ile karşılaşmıştır. Elini öptüğü, kucaklaştığı Hacı Bektâş-ı Velî'den dua isteyen Sarı Saltuk, "Yüri Server, Fakih Ahmed katına var." emrini almıştır. *Saltuk-nâme*'de Fakih Ahmed'in huzuruna Sarı Saltuk tarafından gönderilen bir diğer isim Karaca Ahmed'dir. Sarı Saltuk'tan önce Fakih Ahmed'in huzuruna varıp ona biat etmiştir. Sarı Saltuk, Ahmed Fakih'in huzuruna vardığında Rum ülkesinde bulunan diğer evliyalar da bu meclise davet edilmiştir, sebebi ise Fakih Ahmed'in kutb olması olarak belirtilmiştir. Hacı Bektaş tarafından yapılan helva yenilmiş, ardından Ahmed tarafından Sarı Saltuk'a Mevlana ve Mahmud Hayranî'nin meclise davet edilmesi görevi verilmiştir. İkisi ile de görüşen Sarı Saltuk, Hayranî'den "Var, yüri gazâda ol, sana feth andadır" emrini almıştır [Ebu'l-Hayr-ı Rûmî 2013, 23/26]. Sarı Saltuk, Fakih Ahmed'in ölümünden sonra onun mezarını ziyaret etmek için Konya'ya gitmiş, bu sırada Şems-i Tebrizî, Mevlana ve Çelebi Hüsameddin ile de görüşmüştür. Ziyaret ettiği bir diğer şahsiyette Yunus Emre'nin (ö. 720/1320) şeyhi Taptuk Emre'dir (ö. 667/1269 [?]) [Ebu'l-Hayr-ı Rumî 2013, 359/556].

Saltuk-nâme'de, Anadolu'da ahiliğin terennüm ettiği iklim ve şahsiyetler zikredilmişken İbn Batuta'nın eserinde "Genç Ahilere Dair" isimli bir başlıkla ahilik kavramından bahsedilmiştir. Müellif seyyah, Ahiliğin kardeş kelimesinden türetildiğini belirtmiş ve söz konusu grubun Anadolu'da yaşayan Türkmenler'in bulunduğu her yerde yaşadıklarını belirtmiştir. Ahilerin misafirperverlikte eşsiz olduklarını söylemiştir. Öyle ki kendilerine konuk olan kişileri hırsız ve kötü huylu şahıslardan dahi koruduklarını anlatmıştır. Ahilik müessesesi hakkında bilgi verirken kendilerine bir öncü seçtikleri ve o lider etrafında bekarların toplandığını aktarmıştır. Her bir ahi, gün içinde kazandığı parayı ikinci vakti getirip diğer ahilerle toplayarak gerekli ihtiyaçların elde edilmesine katkıda bulunmaktadır [İbn Batuta YKY, 403-405].

İbn Batuta'nın aktardığına göre ahiler topluca yemek yer, türkü söyler ve keyifli vakit geçirirler. Ardından sabah olunca işlerine giderler. Seyyah, ahilerin önderlerinden daha güzel daha ahlaklı kimseyi görmediğini aktarmıştır. Eserin bu kısmında ahilerin güzel hasletlerini Şiraz ve Isfahan halkına benzetmiştir. Ancak yine de ahilerin edeplilikte daha ileride olduğunu belirtmiş ve üzerlerinde

giyecek yamasız kıyafet olmamasına rağmen yemeklerini yabancılarla paylaştıklarını anlatmıştır [İbn Battuta YKY, 403–405].

Sonuç

Sarı Saltuk ve İbn Batuta 13. ve 14. yüzyıllarda yaşamış, yaşadıkları çağın iklimini iki farklı noktadan aktarmış şahsiyetlerdir. İkisinin benzer yönleri olmakla beraber hayatlarında farklı seyirler de görülmüştür. Özellikle İbn Batuta'nın seyahatnamesi gezdiği coğrafyaların yalnızca maddî unsurlarını değil kültür tarihine dair pek çok öğeyi ve halktan aldığı bilgileri de yansıtması bakımından oldukça kıymetlidir. *Seyahatnâme*, Sarı Saltuk'un *Saltuk-nâme*'sine nazaran maddî ve kültürel öğeleri daha çok içermektedir. Sarı Saltuk'un *Saltuk-nâme*'si ise *Seyahatnâme*'nin yanında batınî öğelere, sembollere, bağlara ve dahî gazaya dair daha çok anlatıdan oluşmaktadır.

Seyahatnâmeler, ortak bir telif türünün adı olsa da müellifleri tarafından çokça çeşitlilik gösteren edebî çalışmalardır. Bu noktada seyyahların eğitim seviyesi, bulunduğu coğrafya, kişilik özellikleri veya yaşadığı dönem yazdığı eseri etkilemektedir. Seyahatnâme tarzında eserler müellifinin gözlem yeteneği değerinde gezilen bölgelerdeki iklim, coğrafya, yaşantı ve dinî ortam gibi pek çok özelliği barındırmaktadır.

Sarı Saltuk, zâhirde İbn Batuta gibi seyahatlerde bulunmuş, bu seyahatleri eserine konu olmuştur. Fakat İbn Batuta'nın gayesi bir yandan devlet tarafından verilen görevi yerine getirmek iken Sarı Saltuk herhangi bir maddi karşılık beklemeden hatta bundan geçerek seyri sülûkunu tamamlamak ve cihat etmek için yola koyulmuştur. Kendisiyle ilgili anlatılara baktığımızda Hristiyanlığın yoğun olduğu bölgelerde halkın içine bazen onlardanmış gibi yaparak karıştığı hem fiziksel hem de kurduğu stratejiler ile onların Müslüman olmasına vesile olmaya gayret ettiği görülmektedir. Bu sebepten bazen yaşadığı çağda ama daha çok ondan sonrasında yanlış anlaşılabilmiş daha doğrusu anlaşamadığı durumlar anlatılara aktarılabilmiştir. Lakin yaşadığı çağa yakın kaynaklar ve *Saltuk-nâme*'de de görüldüğü üzere halk üzerindeki izi onu nesillerdir yaşayan bir gazi-derviş idolünde tutmuştur. İbn Batuta, yolculuğa Allah'ın yeryüzündeki yarattıklarını ve sayısız nimetleri görmek ve daha derinden hissetmek için çıkmışken Sarı Saltuk bu nimetleri bir anlamda silah olarak kullanmış ve dini yaymaya çalışmıştır.

İki farklı veçheden aynı yöne bakan bu iki isim Anadolu iklimi ve ahilik konusunda yaşadıkları çağın ikliminden bir pencere

aramışlardır. Türklerin Müslüman olmaları ve Anadolu'ya yerleşmelerinin ardından millî karakterleriyle bağdaşan ve tasavvufi yönü bulunan ahilik, halk ve esnaflar arasında fütüvveti artırmıştır. Hiyerarşik bir sistemin yanı sıra belirli kuralları olan ahilikte güzel ve erdemli hasletler gerekli görülürken içki, zina, yalan ve hile gibi olumsuz fiiller hoş görülmemektedir. İbn Batuta'nın eserinde yer verdiği ahilik Anadolu'da yaşamaya başlayan Türkler arasında ve yakın coğrafyalarda oldukça yer etmiş bir teşkilattır. İbn Batuta'nın *Seyahatnamesi*'nde ahilik sistemi ile ilgili anlatıların daha fazla ve bir hatıra ile birlikte görüldüğü gözlemlenmiştir. *Saltuk-nâme*'de ise bu husus Anadolu ikliminin Mevlana, Taptuk Emre, Fakih Ahmed gibi isimlerin birleştiriciliğiyle işlenmiştir. En nihayetinde bu iki isim ve eserler geniş bir coğrafyadaki Türk-Müslüman unsurların tarihlerinde önemli bir kaynak hüviyetini sürdürmüştür. Hazırlanan çalışmada bu unsurlar küçük ölçeklerde irdelenmeye ve bu konudaki araştırmalara öncülük etmesi bakımından fikir vermeye gayret edilmiştir.

Kaynakça

- el-Bertelî, Talib Muhammed b. Ebî Bekr es-Siddik Berteli. 1981.*Fethü's-sekur fi ma'rifeti a'yani ulemai't-tekrur*, 1219/1805; thk. Muhammed İbrâhim Kettani, Muhammed Hacci. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî.
- Çelebi, E. 2005. *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Demir, N. ve Erdem, D. (hzl.) 2013. *Saltık-name*. İstanbul: UKİD.
- Gölpınarlı, A. 1997. *Yunus Emre ve Tasavvuf*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Duran, H. (Hzl.) 2002. *Velâyetnâme*. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- İbn Batuta. 2021. *İbn Battûta Seyahatnâmesi*. Çev. Sait Aykut. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İbn Batuta, *İbn Batuta Seyahatnâmesi Tercümesi*, TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu, Erişim Tarihi: 04. 11. 2024.
- İbn Batuta, 2017. Muhammed b. Abdillâh İbn Batuta ve İbn Cüzey el-Kelbî, *Rihletü İbn Batuta Tuhfetü'n-nuzzâr fi Garâibi'l-emsâr ve Acâibi'l-esfâr*, Beyrut: Müessesetü Hindâvî.
- İz, F. (ed.) 1974. *Saltuk-name*. Cambridge: Hadward Üniversitesi Yayınları.
- Keçiş, M. ve Öztürk, C. 2021. "XIV. Yüzyılın İlk Yarısında Anadolu İslam'ına Dair Gözlemler: İbn Battûta Örneği". *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA)* 6: 71-82.
- Mevsûatu't-târîhiyye*, 2011. Dorar.net: Abdulkâdir es-sekâf, Mevki' ed-Durer es-Sünniyye.
- Okiç, M. T.ve Yörükan, Y. Z. 2017. *Sarı Saltuk Meselesi*. Ankara: Atlas Yayınları.
- Gürka, N. (Hzl.) 2005. *Tuffahu'l-Ervah ve Miftâhu'l-İrbâh (Ruhların Meyvesi ve Kazancın Anahtarı)*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Söyler, M. O. 2022. *Bir Derviş Yolculuğa Çıkar Bir Daha Dönmemek Üzere*,

İstanbul: Timaş Yayınları.

Şehitoğlu, B. O. 2021. *Seyahatnâme Sosyolojisi*, İstanbul: Çizgi Kitabevi:

Tatçı, M. 2021. *Yûnus Emre Divanı*. İstanbul: H Yayınları.

ez-Ziriklî Hayreddin Zirikli, el-A'lâm. 1984. *Kamûsu terâcim li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ min'el-Arab ve'l-müstarebîn ve'l-müsteşrikin*. Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melayin.

Ocak, A. Y. 2022. *Sarı Saltık*. İstanbul: Alfa Yayınları.

The Intersection of a Dervish and a Traveler: Travel (Specially on Sari Saltuk and Ibn Battuta)

Sema Dulgar¹

Sheyda Naciye Otegen Cuma²

Abstract

Sari Saltuk, a dervish who lived in the 13th century, and Ibn Battuta, a traveler who lived in the 14th century, came to life in close proximity to each other. Another common characteristic of the two is that they dared to leave the comfort of their lives and leave deep memories for both themselves and future generations. Each work formed by these memories contains influences from their mujaddid. In travelogue-style products, the fact that the author's decisions at each step have the potential to produce different results makes these works more unique and original. In this context, one of the two travelers who is the subject of the study is Ibn Battuta, who was born in the Arab geography and reached many places almost from the east to the west. The other is Sari Saltuk, who was born in Anatolia but surpassed this geography with the traces he left, was said to have been honored with miracles, and was known for his scientific depth as well as his bravery. In this study, the two figures mentioned were considered as travelers who set out with different geography and scientific backgrounds, and it was aimed to focus on the different and parallel points

¹ Sema Dulgar – Sakarya University, Department of Ottoman Institutions and Civilization, Master's Degree, Eskişehir, Türkiye.

E-mail: semadlgr@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4131-3834

² Sheyda Naciye Otegen Cuma – Marmara University Graduate Institute of Social Sciences Basic Islamic Sciences, Gaziantep, Türkiye.

E-posta: naciye3334@gmail.com.

ORCID: 0000-0001-9229-5026

For citation: Sema Dulgar, Sheyda Naciye. 2024. "The Intersection of a Dervish and a Traveler: Travel (Specially on Sari Saltuk and Ibn Battuta)". *Uzbekistan: Language and Culture* 3: 118 – 129.

in their lives and works. The article progressed with the source scanning method. Analyses were made on two works, Seyahatname and Saltukname, which provide detailed observation of Ibn Battuta's travels and the effect of Sari Saltuk's traces on the geographies. As a result of the study, it was concluded that Sari Saltuk and Ibn Battuta, despite having different methods and styles, were recognized by the people in similar geographies and caused their projections.

Key words: *Sarı Saltuk, İbn Battuta, Seyahatname, Saltukname, dervish, traveler.*

References

- el-Bertelî, Talib Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddik Berteli. 1981. *Fethü's-şekur fî ma'rifeti a'yani ulemai't-tekrur*, 1219/1805; thk. Muhammed İbrâhim Kettani, Muhammed Hacci. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî.
- Çelebi, E. 2005. *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Demir, N. ve Erdem, D. (hzl.) 2013. *Saltuk-name*. İstanbul: UKİD.
- Gölpınarlı, A. 1997. *Yunus Emre ve Tasavvuf*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Duran, H. (Hzl.) 2002. *Velâyetnâme*. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- İbn Battuta. 2021. *İbn Battûta Seyahatnâmesi*. Çev. Sait Aykut. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İbn Battuta, *İbn Battuta Seyahatnâmesi Tercümesi*, TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu, Erişim Tarihi: 04. 11. 2024.
- İbn Battuta, 2017. Muhammed b. Abdillâh İbn Battuta ve İbn Cüzey el-Kelbî, *Rihletü İbn Battuta Tuhfetü'n-nuzzâr fî Garâibi'l-emsâr ve Acâibi'l-esfâr*, Beyrut: Müessesetü Hindâvî.
- İz, F. (ed.) 1974. *Saltuk-name*. Cambridge: Hadward Üniversitesi Yayınları.
- Keçiş, M. ve Öztürk, C. 2021. "XIV. Yüzyılın İlk Yarısında Anadolu İslam'ına Dair Gözlemler: İbn Battûta Örneği". *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA)* 6: 71-82.
- Mevsûatu't-târîhiyye*, 2011. Dorar.net: Abdulkâdir es-sekâf, Mevki' ed-Durer es-Sünniyye.
- Okiç, M. T.ve Yörükan, Y. Z. 2017. *Sarı Saltuk Meselesi*. Ankara: Atlas Yayınları.
- Gürka, N. (Hzl.) 2005. *Tuffahu'l-Ervah ve Miftâhu'l-İrbâh (Ruhların Meyvesi ve Kazancın Anahtarı)*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Söyler, M. O. 2022. *Bir Derviş Yolculuğa Çıkar Bir Daha Dönmemek Üzere*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Şehitoğlu, B. O. 2021. *Seyahatnâme Sosyolojisi*, İstanbul: Çizgi Kitabevi:
- Tatçı, M. 2021. *Yûnus Emre Divanı*. İstanbul: H Yayınları.
- ez-Ziriklî Hayreddin Zirikli, el-A'lâm. 1984. *Kamûsu terâcim li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ min'el-Arab ve'l-müstarebîn ve'l-müsteşrikîn*. Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melayin.
- Ocak, A. Y. 2022. *Sarı Saltık*. İstanbul: Alfa Yayınları.